

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ЩОДО РОЗВИТКУ МОВИ ДІТЕЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Мова – це і засіб спілкування, накопичення та передачі набутих людством знань, і найважливіший інструмент навчання. Оволодіння рідною мовою визначає багатство, широту інтелектуальних та естетичних поглядів особистості. Прищепити з раннього дитинства любов до рідної мови, навчити правильно говорити — головне завдання педагогів у вихованні підростаючого покоління. Багаторічний досвід роботи з дітьми переконав відомого вченого, педагога Василя Сухомлинського у необхідності використання природи в розвитку мови дітей і збагаченні їх знань у природі. Великий педагог розглядав природу як своєрідну форму наочності, джерело думки й логіки мислення, почуття краси й позитивних емоцій, як засіб розвитку поетичного слуху та провідний засіб формування особистості. Саме тому ідеї видатного українського педагога актуальні сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Значним внеском у вивчення педагогічної спадщини В. Сухомлинського стали праці А. Богуш, І.Зязюна, В. Кузя, Н. Ничкало, О. Савченко, М. Сметанського, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та ін.

Окремим аспектам педагогічної системи В. Сухомлинського присвячені дослідження І. Наливайка, О. Сараєвої, І. Суржикової, Г. Ткаченко, Т.Будняк та ін.

Велику увагу опрацюванню даного засобу приділяли теоретики дошкільного виховання (Я. Коменський, Ж. Руссо, Г.Сковорода, К.Ушинський та інші), які довели, що вплив природи облагороджує людину.

Формулювання цілей статті... Мета нашого дослідження полягає у розкритті цінних методичних порад В. Сухомлинського стосовно використання природи у роботі з дітьми з розвитку мови.

Виклад основного матеріалу дослідження... Рідна мова – це мова, з якою людина входить у світ, прилучається до загальнолюдських цінностей. Відомий вчений В. Сухомлинський зауважував, що рідна мова – це “духовне багатство народу”, в якому народ живе, передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, культуру і традиції [2, с. 201].

Великий педагог підкреслив красу й особливість рідного слова: “Чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, тим тонша її сприйнятливість до гри відтінків рідного слова, тим більше підготовлений її розум до оволодіння мовами інших народів, тим активніше сприймає красу слова” [2, с. 201-202]. У книзі “Серце віддаю дітям” вчений підкреслив культ рідного слова, а у відомій праці “Моральні заповіді дитинства і юності” він закликає збагачувати духовне надбання свого народу – рідну українську мову, бо це мова великого народу, великої культури [7; 8]. Відомий педагог називає рідну мову “невмирущим джерелом”, з якого дитина черпає уявлення про навколишній світ, про рідну Вітчизну, про своє місто, про весь свій рідний край. Василь Сухомлинський переконаний, що без любові до рідного слова неможлива любов до рідної землі, до своєї Батьківщини. Це шлях до пізнання своїх національних коренів та пізнання самого себе.

Особливо цінним засобом в розвитку мови дітей і ознайомленні з навколишнім В. Сухомлинський називає природу. На його думку, саме в природі діти відкривають для себе щось нове і кожен крок – це мандрівка до джерела мислення й мови, до чудової краси природи, це вічне джерело дитячого розуму. Світ природи збуджує допитливу дитячу думку, породжує мовну активність. Він зауважував, що ізоляція дитини від природи, обмеження розвитку мови тільки слуховим сприйманням веде до перевтоми організму дитини. Василь Сухомлинський працюючи довгий час з дітьми, був глибоко переконаний, що перші наукові знання діти повинні пізнавати з явищ природи. Одним із стимулюючих факторів створення розвивального мовленнєвого середовища Василь Олександрович називав “подорожі” дітей у світ природи. Тому він радив проводити спеціальні уроки милування природою та постійно сам організовував “подорожі в природу” – різноманітні спостереження та екскурсії в природу, які давали можливість послухати, подивитись, відчутти оточуючий світ. Це екскурсії до лісу, пасіки, річки, за місто, село, зустріч сходу і заходу сонця, “подорожі хмар”, слухання хору пташок, цвіркунів, шелесту листя, спостереження нічного неба тощо. Під час організованих спостережень він спонукав дітей до висловлювань різних типів – розповіді, опису, міркування, до різних типів мовленнєвої діяльності. Він навчав дітей читати, малювати та підписувати свої малюнки літерами, а також любити й охороняти рідну природу, рідну землю.

Вчений звертав увагу, що розповіді про природу стануть доступними дітям лише при багаторазовому спостереженні в природі, за умови, якщо побачене підкріплюється словом. Слід зауважити, що природа виступала як своєрідна форма наочності. Кожна подорож в природу – це урок мислення, розвитку розуму. Під “уроками мислення” В.Сухомлинський розумів школу думки, без якої не уявляв повноцінної розумової праці, ефективного опанування нових знань. Василь Олександрович розробив “300 уроків мислення в природі”, на яких відбувалося “живе спілкування з природою”. Основними завданнями “уроків мислення” були: уміння спостерігати

за явищами навколишнього світу; збагачення життєвого та чуттєвого досвіду; накопичення конкретного природного матеріалу як основи розвитку абстрактного мислення; усвідомлення окремих явищ природи, їх взаємодію та взаємозв'язок; розвиток мислення і мовлення дітей; розширення пізнавальних інтересів; спонукання до творчості засобами слова. Видатний педагог відмічав, що таке пізнання світу впливає не тільки на розум, а й на почуття, переживання, відкриває нову красу в навколишньому світі, пробуджує джерело поетичної творчості. Величезний досвід роботи педагога переконав у необхідності використання природи як сенсорної, чуттєвої основи мовленнєвого розвитку дітей, „споконвічного джерела дитячого розуму і розвиток мовлення”.

Заслугують на увагу і свята у природі, що їх влаштував В. Сухомлинський. Це проводи літа, зустріч весни, зими, свято жайворонка. У красі навколишнього світу дитина черпає духовне благородство – доброту, сердечність, чуйність, готовність до творення і утвердження прекрасного. “Краса, писав В. Сухомлинський, це радість твого життя. Людина, стала Людиною тому, що побачила глибину блакитного неба, мерехтіння зірок, рожевий розлив вечірньої зорі...” [7, с. 220]. Вчений зазначав, що у вихованні краси мають велике значення екскурсії та спостереження напровесні й весною. Він підкреслював, що виховання любові до рідного слова починається саме з спілкування дитини з природою. Красу і виразність рідного слова Василь Сухомлинський вважав найдієвішим засобом впливу на дитину. У зв'язку з цим В. Сухомлинський писав, що кожна дитина має відчувати красу слова й образу.

Відомий педагог звертав увагу, що тільки щоденна робота вчителя-вихователя з розвитку мови на лоні природи сприяє розвитку поетичного слуху. Коли дитина знаходиться під впливом казкових образів, що чує від педагога, то на її вустах також народжується поетичне слово. В дитинстві, зауважував В. Сухомлинський, кожна дитина – поет і поетична творчість доступна кожному. Вона не є привілеєм особливо обдарованих. Поетична творчість звеличує людину. Поетична творчість, за В. Сухомлинським, – це найвищий ступінь мовленнєвої культури, яка виражає саму сутність людської культури. Вона доступна кожному. У зв'язку з цим поетичне почуття треба виховувати. „Поета в душі пробуджує людське почуття прекрасного. Якщо в учневі не виховати це почуття, він залишиться байдужим до краси природи і слова, істотою, для якої кинути камінець у воду і в соловейка, що співає – те саме. Дати дитині радість поетичного натхнення, пробудити в її серці живе джерело поетичної творчості – така сама важлива справа, як навчити читати і розв'язувати задачі” [2, с. 212]. Отже, без виховання цього почуття дитина залишиться байдужою до краси природи та слова. “Поетична творчість, підкреслював В. Сухомлинський, найвищий ступінь мовної культури, а мовна культура виражає саму сутність культури людської” [2, с. 212].

У статті “Рідне слово” вчений зазначав, що мовна культура людини – це “дзеркало її духовної культури”, образ її почуттів, думок, ставлення до інших, що передається у словах рідної мови [2]. Мовну культуру ми розглядаємо як один із показників професійної культури педагога. Оволодіння культурою мови – це професійний обов'язок кожного вихователя. Тому професійне мовлення педагога повинно відповідати вимогам культури мовлення. Це важливий показник рівня його інтелігентності, освіченості, загальної культури. Слова педагога мають бути пристойними, щирими та відвертими.

В. Сухомлинський наголошував на своєрідній психотерапевтичній функції слова педагога та особливо наголошував на тому, щоб слово вчителя-вихователя було лагідним, доброзичливим, використовувалося для “піднесення людини”. Відомий педагог вважав це обов'язковою умовою спілкування-діалогу між вчителем-вихователем і дітьми. Вчений вважав, що педагог у слові виявляє себе, свою культуру, своє ставлення до вихованців. Як бачимо, провідним фактором мовленнєвого середовища певнено можна назвати мовлення педагога, слово вчителя, до якого В. Сухомлинський висував особливі вимоги. Учений не уявляв собі особистості педагога без досконалого володіння ним рідною мовою, рідним словом, як засобом впливу на дітей і засобом виховання. Так, у своїх статтях “Слово вчителя у моральному вихованні”, “На трьох китах”, “Як добитися, щоб слово вихователя доходило до серця вихованця”, “Рідне слово”, “Слово до учнів” та інших відомий педагог висвітлює навчальні та виховні можливості мови, усного і друкованого слова [1; 2; 3; 4; 6]. У статті “Слово про слово” підкреслює роль слова у вихованні дитини: “В руках вихователя слово – такий же могутній засіб, як музичний інструмент в руках музиканта, як фарби в руках живописця, як різець і мармур в руках скульптора. Як без скрипки немає музики, без фарби і пензля – живопису, без мармуру й різця – скульптури, так без живого, трепетного, хвилюючого слова немає школи, педагогіки. Слово – це ніби місток, через який наука виховання переходить у мистецтво, майстерність” [5, с. 160].

Мовлення – це інструмент професійної діяльності педагога, за допомогою якого можна розв'язати різні педагогічні завдання. Мовлення педагога є показником його педагогічної культури, засобом самовираження і самоствердження його особистості. До мови педагога ставиться ціла низка педагогічних вимог: загальна культура мови, багатство словника, чистота і правильність вимови відповідно до мовних норм, простота і виразність, доступність мови для розуміння дітей. В розмові з дітьми педагог повинен уміти правильно користуватись різними інтонаційними відтінками.

В. Сухомлинський писав: "Хто з вас не пам'ятає, як разом з батьком чи з матір'ю їхав на возі з сіном, дивився в глибоке зоряне небо, мріяв про щось казкове ?

Як тонко підмітив народ красу природи, якими виразними, яскравими, соковитими, запашними словами назвав її явища! Скільки є слів, які означають лиш те, що відбувається з вогнем: горить, палає, блищить, жевріє, полум'яніє... І кожне слово має свій відтінок" [5, с. 167].

В. Сухомлинський радив шукати в невичерпній скарбниці нашої рідної мови перлини, які запалили б вогник захоплення в дитячих очах. У статті "Слово про слово" читаємо: "Знаходьте найтонші відтінки на багатобарвній палітрі народної мудрості, говоріть дітям красиво про красу навколишнього світу. Слово – це найтонший різець, здатний доторкнутися до найніжнішої рисочки людського характеру. Вміти користуватися ним – велике мистецтво. Словом можна створити красу душі, а можна й спотворити її" [5, с. 167].

Значне місце у розвитку мовлення дітей вчений відводив розповідям на лоні природи. Розповіді вихователя – це обов'язкова умова повноцінного розумового розвитку дитини, її багатого духовного життя. Виховне значення цих розповідей полягало в тому, що діти слухали їх в обстановці, що породжувало казкові уявлення. Досвідчений педагог розповідав дітям про прекрасні сузір'я, пальми, океан, тропічні країни. У його розповідях казкове перепліталось з реальним і діти дізнавалися про життя народів інших країн, про моря і океани, про багатства рослинного й тваринного світу, про природні явища.

До розповідей, як методу навчання, педагог ставив такі вимоги:

- поступово відкривати віконце в безмежний світ;
- дотримуватися міри в розповіданні;
- відкривати перед дитиною щось одне в докільлі, але так, щоб життя заграло перед нею усіма барвами веселки;

- розповіді мають бути яскравими, образними, невеликими;
- не давати дитині дуже багато інформації, бо зникне зацікавленість, допитливість.

Велику увагу вчений приділяв розповіданню казок на лоні природи, поєднуючи спостереження з проявами фантазії. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем, відгукується на події та явища навколишнього світу, висловлює своє ставлення до них. Відомий педагог звертав увагу на те, що емоціональне сприймання казки доцільно підсилювати своєрідним казковим оточенням. Він пропонував розповідати казки, якщо не серед природи, то в спеціально обладнаній кімнаті казок. У такій кімнаті дітям усе має нагадувати казку: веселий вогник у пічці, казкові персонажі, гуси-лебеді, хатинка дідуся і бабусі, казковий будиночок Баби-Яги. Така обстановка викличе у них бажання не тільки слухати казку, а й самостійно розповідати її, створювати казку з новими сюжетами. Він звертав увагу на те, що кімнату казок доцільно відвідувати один раз на тиждень. Саме казка, на думку педагога, сприяє розвитку інтересу у дітей до навколишнього світу, розвитку зв'язного мовлення. Казка завжди глибоко національна і самобутня, вона є джерелом виховання любові до Батьківщини та рідного слова.

Висновки... Отже, у літературно-педагогічній спадщині великого вченого Василя Сухомлинського закладені багатющі резерви для розвитку мови у дітей. Вивчення та осмислення його досвіду допоможе сучасним педагогам у розвитку та збагаченні мовлення дітей.

Подальші розвідки у заданому напрямі пов'язані з дослідженням розвитку діалогічного мовлення у дітей.

Література

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Вид-во "Радянська школа", 1977. – Т.5: На трьох китах. – 638 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Вид-во "Радянська школа", 1977 – Т.3: Рідне слово. – 669 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Вид-во "Радянська школа", 1977. – Т.5: Слово вчителя в моральному вихованні. – 638 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Вид-во "Радянська школа", 1977. – Т.5: Слово до учнів. – 638 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Вид-во "Радянська школа", 1977 – Т.5: Слово про слово. – 638 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Вид-во "Радянська школа", 1976. – Т.2: Як добитися, щоб слово вихователя доходило до серця вихованця. – 669 с.
7. Сухомлинський В. О. Моральні заповіді дитинства і юності / В. О. Сухомлинський. – К. : Вид-во "Радянська школа", 1966. – 230 с.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Вид-во "Радянська школа" 1969. – 245 с.

Анотація

У статті предметом розгляду є природа та її вплив на розвиток мови у дітей. Проаналізовано погляди відомого українського педагога Василя Сухомлинського на розвиток мови дітей, роль природи в

цьому процесі. Здійснено аналіз наукових джерел, що містять відомості щодо використання природи у розвитку мови дітей.

Аннотація

В статье предметом рассмотрения является природа та ее воздействие на развитие речи. Изложен анализ взглядов известного украинского педагога В. Сухомлинского на развитие речи детей, роль природы в этом процессе. Совершен анализ научных источников, содержащие сведения относительно использования природы у развитию речи детей.

Summary

The subject of the article is the important mean the nature in development of speech children. The views of the famous Ukrainian pedagogue Vasyli' Sukhomlinsky to development of speech in children and the roul nature in process are analized. Scientiefis soures are analized, that contain information concerning nature development of speech.

Ключові слова: природа, дитина, Василь Сухомлинський, педагог, розвиток мовлення, мовна культура, мова, уроки мислення, уроки милування природою, спостереження, казка.

Ключевые слова: природа, ребенок, В. Сухомлинский, педагог, развитие речи, культура речи, речь, уроки мышления, уроки любования природой, наблюдение, сказка.

Key words: nature, child, V. Sukhomlinsky, pedagogue, development of speech, culture of speech, speech, lesson of thinking, lesson of nature admiring, observation, tale.

Подано до редакції 12.04.2013.

УДК 378.371

© 2013

Ісаєва О.С.

НАВЧАННЯ КУЛЬТУРНИМ НОРМАМ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Вступ українського суспільства на шлях реформації вищої освіти означає, насамперед, визнання пріоритету культури. А формування культури особистості в умовах поглиблення дії нових тенденцій соціокультурного розвитку держави становить одну з найважливіших соціальних проблем сьогодення. Саме моральний і духовний прогрес суспільства визначається рівнем культури кожної високоосвіченої особи, лише в культурологічній атмосфері можна виховати особистість, яка прагне до креативності, самореалізації і володіє почуттям соціальної відповідальності, вміє мислити й цінувати духовні та матеріальні блага, накопичені людством тисячоліттями, поважати колег, бути чуйним і гуманним до проблем сучасного навколишнього світу, тобто намагатися його збагачувати. Подальша демократизація та гуманізація освітнього процесу, оновлення змісту освіти, зміцнення зв'язку навчання з витоками національної історії, культури і традицій, поява інноваційних технологій вимагають фахівця, котрий володіє високим професіоналізмом й творчим потенціалом і здатний не тільки успішно працювати в нових соціально-економічних умовах, але й займати провідні позиції в інтелектуально-культурному та духовному житті суспільства і держави зокрема [4].

Таким чином, вимоги щодо професійного рівня сучасного спеціаліста об'єктивно актуалізують проблеми професійної підготовки, що відображено в Національній доктрині розвитку вищої освіти України в XXI столітті. Навчальні заклади, які готують фахівців медичного профілю, не можуть залишатися осторонь від процесів реформування вищої школи в Україні. Значний прогрес у галузі медицини вимагає від сучасного фахівця володіння значним доробком спеціальних фахових знань, вмінь і практичних навичок не лише рідною мовою, а й англійською, зокрема психолого-педагогічних, тобто вміння спілкуватися з колегами, пацієнтами й родичами хворих та потребує високого рівня комунікативної культури, від якої невід'ємно залежить вибір правильної тактики лікування, довіра і одужання пацієнта й подальша оцінка його як фахівця певної галузі [4]. Щорічно понад 65 відсотків листів, що надходять до Головного лікувально-профілактичного управління Міністерства охорони здоров'я України, складають скарги про порушення медичними працівниками етико-деонтологічних норм при наданні допомоги хворим й спілкуванні з ними. Відзначається, що у лікарів і допоміжного медичного персоналу зокрема відсутні елементарні навички встановлення культурологічних і психологічних контактів з пацієнтами, через що хворі не можуть або не хочуть (при відсутності належної уваги до них або довіри до лікаря) розкривати скарги чи свій суб'єктивний стан перенесення захворювання й супутні ускладнення. Саме тому увага до проблем формування комунікативної культури майбутнього лікаря має виключно актуальне значення в умовах реформування як галузі медицини, так і галузі освіти. Іншими словами, вважаємо, що вища школа повинна підготувати спеціаліста високої всебічної культури, тобто вищим навчальним медичним закладам України необхідно забезпечити формування загальної та професійної культури майбутніх лікарів в процесі викладання блоку гуманітарних дисциплін, а саме при навчанні іноземній мові й іноземній мові (за фаховим спрямуванням). Таке бачення сенсу майбутньої професії лікаря передбачає організацію спеціальної роботи на практичних заняттях з англійської мови щодо стереотипів мислення і поведінки фахівців, формування сучасної професійної